

Interessante Microlepidoptera uit Nederland in het jaar 1992 (Lepidoptera)

K. J. HUISMAN & J. C. KOSTER

HUISMAN, K. J. & J. C. KOSTER, 1995. NEW AND INTERESTING MICROLEPIDOPTERA FROM THE NETHERLANDS (LEPIDOPTERA) IN THE YEAR 1992. – ENT. BER., AMST. 55 (4): 53-67.

Abstract: This is the sixth compilation of Microlepidoptera collected in The Netherlands, covering the year 1992. Two species are recently recorded for the first time from The Netherlands by the Dutch Plant Protection Service, Wageningen: *Olethreutes arbutella* (Tortricidae) and *Duponchelia fovealis* (Pyralidae). The adults, and male and female genitalia are figured. Differences in the external characters, and male and female genitalia of the following species are discussed: *Teleiodes proximella*, *T. saltuum* and *T. wague* (Gelechiidae) and *Acleris cristana*, *A. hastiana* and *A. scabrana* (Tortricidae). In the authors experience *A. scabrana* can be distinguished morphologically from *A. hastiana* in the edging of the basal area by a regular and bent row of small scale tufts.

K. J. Huisman, Patrijzenlaan 4, 8091 BK Wezep.

J. C. Koster, Van Brederodestraat 53, 1759 VG Callantsoog.

Inleiding

In dit zesde verslag van in Nederland verzamelde Microlepidoptera wordt het jaar 1992 behandeld. Tevens zijn ook tot nu toe niet vermelde gegevens opgenomen van voor 1992.

In grote lijnen is aansluiting gezocht bij de opzet van het vorige jaaroverzicht (Huisman & Koster, 1994). Wel is meer ruimte besteed aan de bespreking van nieuwe of uiterst zeldzame soorten en aan determinatieproblemen.

Voor de nomenclatuur is gebruik gemaakt van de naamlijst van Schnack (1985). Namen in de lijst van Lempke (1976) die daar van afwijken worden als synoniemen weergegeven.

De vindplaatsen zijn per provincie gerangschikt. Indien het aantal exemplaren niet wordt vermeld, betreft de vangst slechts één exemplaar. De verantwoordelijkheid voor de determinaties ligt bij de inzenders, maar kritische soorten zijn door de auteurs gecontroleerd.

Provincies: Fr - Friesland; Gr - Groningen; Dr - Drenthe; Ov - Overijssel; Fl - Flevoland; Gld - Gelderland; U - Utrecht; NH - Noord-Holland; ZH - Zuid-Holland; Z - Zeeland; NB - Noord-Brabant; L - Limburg.

Wij willen hierbij alle personen die gegevens hebben ver-

strekt voor deze jaarlijst, van harte bedanken voor hun medewerking. Een publikatie als de onderhavige zou onmogelijk zijn zonder de actieve medewerking van het overgrote deel van de sectie "Snellen". Tevens bedanken wij dr J. R. Langmaid, Southsea, Engeland, voor het beschikbaar stellen van Engels vergelijkingsmateriaal. De afkortingen in de tekst hebben betrekking op de navolgende personen: B.van Aartsen, 't Harde (BvA); J.E.F. Asselbergs, Bergen op Zoom (JA); L. Bot, Formerum, Terschelling (LB); G.J. Flint, Deventer (GF); C. Gielis, Lexmond (CG); K.J. Huisman, Wezep (KH); I.A. Kaijndoe, Oegstgeest (IAK); J.C. Koster, Callantsoog (JCK); J.A.W. Lucas, Rotterdam (JL); K.C. Nieuwland, Schagerbrug (KCN); W. Oord, Deventer (WO); T. Rutten, Venray (TR); A. Schreurs, Kerkrade (AS); R. de Vos, Zaandam (RV); J. van Vuure, Kortgene (JV); H.W. van der Wolf, Nuenen (HW); J.B. Wolschrijn, Twello (JW).

Collectie: RMNH - Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden.

Nepticulidae

Ectoedemia atrifrontella (Stainton)

Waarnemingen. Ov: Losser, Duivelshof, 7.viii.1992, op licht, JCK.

De soort is voor het eerst gevangen in 1921 te Nijmegen. Nadien bekend geworden van nog een vijftal vindplaatsen in het midden van ons land en één uit het westen (Kuchlein, 1993). De rups mineert in de nog gladde bast van

dunne stammen en takken van eik (*Quercus* sp.) (Johansson et al., 1989). Nieuw voor Overijssel.

Heliozelidae

Antispila treitschkiella (Fischer von Röslerstamm) (= *petryi* Martin)

Waarnemingen. L: Eys, 23-27.v.1992, 4 exemplaren gekweekt van *Cornus* sp., AS.

De soort wordt tot dusver alleen in de zuidelijke helft van Zuid-Limburg aangetroffen. De vlinder lijkt sterk op een verkleinde uitgave van *Antispila metaella* (Denis & Schiffermüller). De rupsen van beide soorten mineren in de bladeren van rode kornoelje (*Cornus sanguinea* L.). Als de rups volwassen is, snijdt hij een ovaalvormig stuk uit de mijn, dat dienst doet als zak voor de verpopping. Deze vindt plaats aan de grond. Ook de zakken van de beide soorten zijn duidelijk verschillend van grootte.

Incurvariidae

Incurvaria oehlmanniella (Hübner)

Waarnemingen. NH: Bergen, Kokkendal, 14.v.1992, op licht, RV.

De soort wordt vooral waargenomen in de zuidelijke helft van ons land, maar komt verder ook verspreid voor in het oosten en noorden (Kuchlein, 1993). Als hoofdvoedselplant van de rups wordt opgegeven blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus* L.); ook rode kornoelje en *Prunus* sp. worden vermeld als voedselplant. De rups mineert eerst het blad, later snijdt hij een ovaal stuk uit het blad en gebruikt dit als zak (Heath & Pelham-Clinton, 1976). Nieuw voor Noord-Holland.

Tineidae

Nemapogon ruricolella (Stainton)

Waarnemingen. NB: Bergen op Zoom, 3.vii.1991, 1 ♀, JA.

Tot nu toe de meest westelijke vindplaats in

ons land. Bentinck vermeldde in 1935 de soort als nieuw voor ons land naar exemplaren verzameld te Nijmegen in 1925 en te Honsdonk, Noord-Brabant in 1929. Sindsdien zijn van de soort in totaal slechts vier nieuwe vindplaatsen in Gelderland en Limburg vastgesteld (Kuchlein, 1993). De rups leeft in dood hout of in zwammen (Emmet, 1988).

Tinea dubiella Stainton

Waarnemingen. Gld: Wilp, de Poll, 20.v.1991 en 12, 13 en 20.v.1992, gekweekt uit nestmateriaal in vogelnestkastjes, WO.

Slechts bekend van een klein aantal vindplaatsen, verspreid door het hele land.

Yponomeutidae

Prays ruficeps (Heinemann) (= *simplicella* (Herrich-Schäffer))

Waarnemingen. Ov: Losser, Duivelshof, 7.viii.1992, op licht; NH: Zwanenwater, 29.vii.1992, 2 exemplaren op licht, JCK.

De soort komt verspreid voor in ons land, maar was tot dusver slechts bekend van enkele vondsten uit het oostelijke deel. Ook in het noordwesten weinig gevonden (Kuchlein, 1993). Waarschijnlijk bevindt de soort zich hier aan de noordwestelijke grens van haar verspreidingsgebied. Nog niet vermeld van Engeland en Denemarken. De rups leeft in de knoppen en op de bladeren van es (*Fraxinus* sp.). Ook eik, esdoorn (*Acer* sp.) en wilg (*Salix* sp.) worden als voedselplant genoemd (Gershenson, 1990).

Aangezien de soort niet voorkomt in de naamlijst van Schnack (1985) hebben we voor de naamgeving gebruik gemaakt van de meest recente naamlijst die nu beschikbaar is (Huemmer & Tarmann, 1993). Nieuw voor Overijssel.

Argyresthia praecocella Zeller

Waarnemingen. Gld: Hattem, 17.v.1992, KH; Otterlo, 24.v.1984, JW; L: Venray, 5.v.1992, 6 exemplaren geklopt uit jeneverbes (*Juniperus communis* L.), TR.

Wordt weinig waargenomen in ons land. De ons bekende vindplaatsen liggen in de gebieden met jeneverbesbestanden of op plaatsen waar deze struik vroeger gegroeid heeft. De rups leeft in de nog groene bessen. Aangetaste bessen zijn te herkennen aan één of twee donkere boorgaten. Als de rupsen volgroeid zijn verlaten ze de bessen, waarna de verpopping plaatsvindt in een spinsel onder mos of in het zand. De rupsen verwisselen tijdens hun ontwikkeling van bessen (Friese, 1969). Nieuw voor Gelderland en Limburg.

Argyresthia sorbiella (Treitschke)

Waarnemingen. NH: Bergen, Uilenvanger, 28.v.1992, op licht, RV.

Deze soort is voor het eerst in Nederland gevangen door Langohr in 1969 (Huisman, 1976). Tot op heden was zij alleen bekend van Drenthe, Overijssel, Gelderland en Limburg. De vondst uit het duingebied van Noord-Holland is daarom verrassend. Waarschijnlijk is de soort zich aan het uitbreiden. De rups leeft in het voorjaar in de scheuten van wilde lijsterbes (*Sorbus aucuparia* L. en meelbes (*S. aria* (L.) Crantz.). Nieuw voor Noord-Holland.

Argyresthia glaucinella Zeller

Waarnemingen. Gld: Wezep, 24.vii.1992, KH; Ov: Losser, Boerskotten, 7.vii.1992, op licht, JCK.

Een schaarse soort, die tot dusver alleen vermeld werd van het midden en uit de zuidelijke helft van ons land, het meest nog van Gelderland en Limburg. De rups leeft in het vroege voorjaar in de bast van eik en paardekastanje (*Aesculus* sp.). Hij verraaft zijn aanwezigheid door de uitstoot van rode uitwerpselen (Emmet, 1988). Nieuw voor Overijssel.

Oecophoridae

Depressaria emeritella Stainton

Waarnemingen. Ov: Losser, Duivelshof, 27.ix.1992, op licht, CG; Gld: Wezep, 't Loo, vii.1992, rupsen op boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare* L.), vlinders uitgekomen 15 en 16.viii.1992, KH; L: Venray, 20.ix.1992, TR.

Tot dusver zijn er vier vindplaatsen van deze soort gemeld voor ons land, namelijk Zuid- en Midden Limburg, Eindhoven en Twello (Gelderland) als noordelijkste vindplaats (Kuchlein, 1993). De rups leeft tussen opgerolde bladeren van boerenwormkruid (Emmet, 1988). Nieuw voor Overijssel.

Agonopterix purpurea (Haworth)

Waarnemingen. NH: Bergen, Kokkendal, 9.viii.1992, op licht, RV.

Van een aantal vindplaatsen uit de zuidelijke helft van het land vermeld, waaronder ook enkele uit de duinstreek. Echter na 1918 alleen waargenomen in Zuid-Limburg (Kuchlein, 1993). De rups leeft in opgerolde bladeren van kervel (*Anthriscus* sp.), peen (*Daucus carota* L.), ribzaad (*Chaerophyllum* sp.) en doornzaad (*Torilis* sp.) (Emmet, 1988).

Pleurota bicostella (Clerk)

Waarnemingen. ZH: Oegstgeest, 28.v.1992, IAK.

Volgens Kuchlein (1993) komt de soort alleen voor in de pleistocene districten. Slechts éénmaal elders aangetroffen: Den Haag, vorige eeuw (coll. RMNH). De rups leeft van september tot mei in een spinsel op de scheuten van dopheide (*Erica tetralix* L.). In Oegstgeest mogelijk afkomstig van heideplanten in tuinen.

Elachistidae

Elachista humilis Zeller

Waarnemingen. NH: Zwanenwater, 20.vii. tot 27.viii.1983, in totaal 7 exemplaren, waarvan 6 op licht, JCK.

De vlinder werd op 6 verschillende lokaties in het terrein gevangen. Dit gebeurde met behulp van een kleine verplaatsbare lichtval, die midden in de biotoop - natte duinvalleien - werd opgesteld. Één exemplaar werd overdag gesleept. Kuchlein (1993) geeft drie vindplaatsen op voor ons land. Twee in Zuid-Limburg, waar de soort in 1953 talrijk was op de St. Pietersberg (Doets, 1953) en één in Gelderland. Mogelijk wordt de soort vaak gehouden

voor de veel algemenere *Elachista canapennella* Zeller, die er uiterlijk veel op lijkt. Met zekerheid is als voedselplant voor de rups ruwe smeie (*Deschampsia cespitosa* (L.) Beauv.) bekend. Verder worden ook vermeld veldbeemdgras (*Poa pratensis* L.), struisgras (*Agrostis* sp.), zwenkgras (*Festuca* sp.), witbol (*Holcus* sp.) en zegges (*Carex* sp.), maar dit moet herbevestigd worden in verband met verwisseling van *Elachista humilis* met *E. canapennella* (Traugott Olsen & Schmidt Nielsen, 1977). In het Zwanenwater komt *D. cespitosa* in elk geval niet voor. Nieuw voor Noord-Holland.

Elachista adscitella Stainton

Waarnemingen. Gld: Vorden, Kranenburg, 27.vi.1992, KH.

Onder de *Elachista*-soorten met een enkele dwarsband in of net voorbij het midden van de voorvleugel één van de grotere. In Nederland een zeldzame vlinder, slechts bekend van enkele plaatsen in het oosten van het land (Kuchlein, 1993). De soort komt voor in Scandinavië, Engeland en Frankrijk, maar is tot dusverre niet in België gevonden (Emmet, 1988; Leraut, 1980; De Prins, 1983; Traugott-Olsen & Schmidt Nielsen, 1977).

De rups mineert in diverse grassen, onder andere ruwe smeie, boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum* P.B.) en reuzenzwenkgras (*Festuca gigantea* Vill.) (Emmet, 1988; Traugott-Olsen & Schmidt Nielsen, 1977). De biotoop bestaat uit open, beschaduwde plekken in loofbossen. De vangst in Vorden sluit daar geheel op aan.

Parenti (1992) heeft aangetoond dat *Elachista revinctella* Zeller en *E. adscitella* wel degelijk twee soorten zijn, duidelijk verschillend in de breedte van de lichte dwarsband, in de mannelijke en vrouwelijke genitalia, en in verspreiding. *Elachista adscitella* komt in heel West- en Midden-Europa, in Scandinavië en Rusland voor, terwijl *E. revinctella* alleen bekend is van de oostelijke kust van de Adriatische Zee. De synonymisering van *E. adscitella* was dus onjuist en we moeten weer terug naar de naam die al in Lempke (1976) gebruikt wordt.

Het genitaal van het dier uit Vorden, een wijfje, stemt volkomen overeen met de tekening die Parenti (1992) geeft van *E. adscitella*, en ook de afbeeldingen van "*E. revinctella*" in Traugott-Olsen & Schmidt Nielsen (1977) passen volledig bij *E. adscitella*.

Coleophoridae

Coleophora binderella (Kollar)

Waarnemingen. Ov: Losser, Duivelshof, 7.vii.1992, geklopt van zwarte els (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertner), JCK.

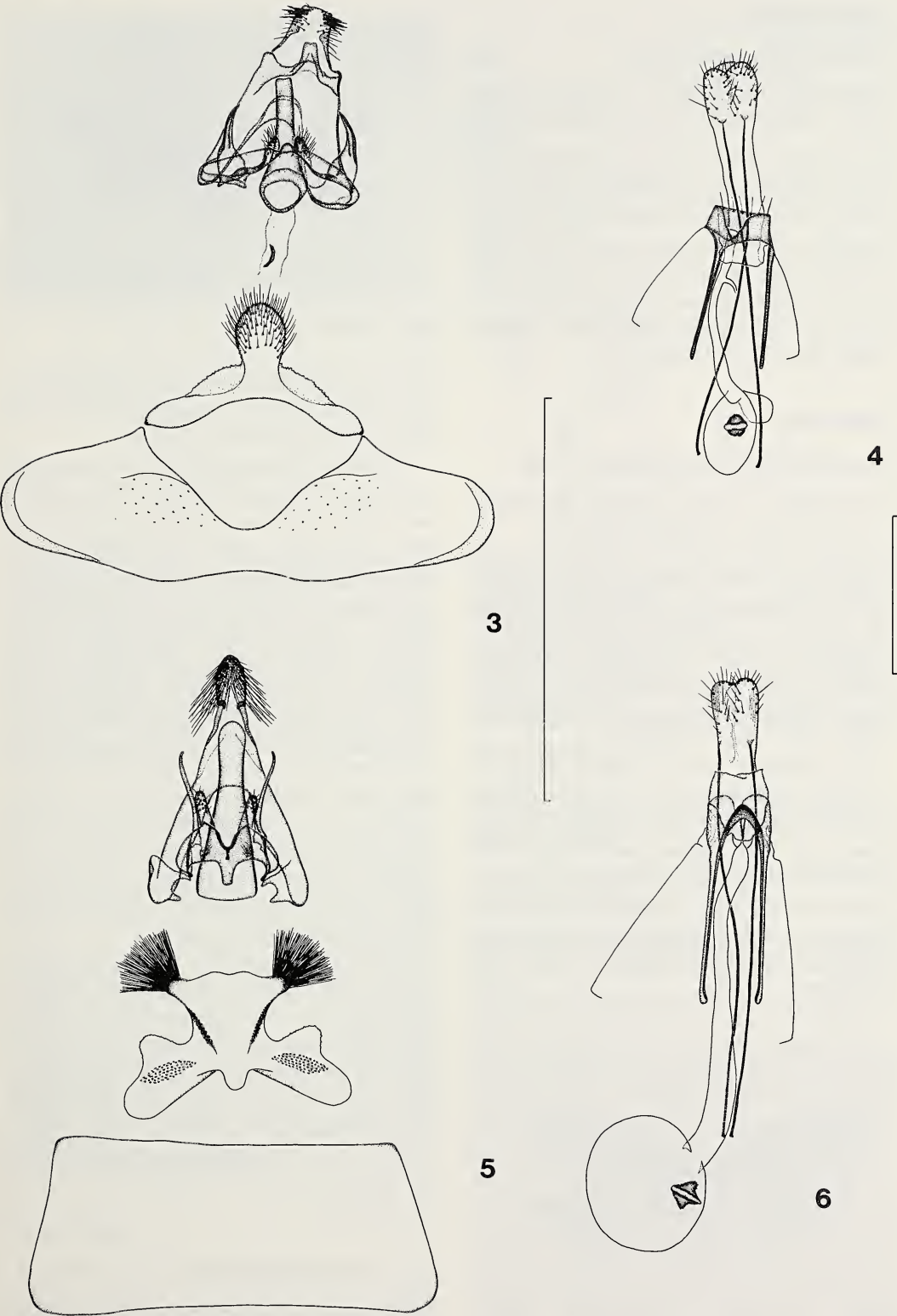
De meeste vindplaatsen liggen in de zuidelijke helft van ons land. Ook enkele vindplaatsen in Noord-Holland en één in Gelderland (Kuchlein, 1993). Reeds eerder werden de zakken van deze soort ter plekke aangetroffen op zwarte els, maar de kweek mislukte. Ook berk (*Betula* sp.) en hazelaar (*Corylus* sp.) worden als voedselplant genoemd (Emmet, 1988). Nieuw voor Overijssel.



Fig. 1. *Teleiodes wagae*, ♂.



Fig. 2. *Teleiodes proximella*, ♀.



Figs 3-6. Genitaliën. 3-4, *Teleiodes wagaе* (3, ♂; 4, ♀); 5-6, *T. proximella* (5, ♂; 6, ♀) (schaallijn 1 mm).

Agonoxenidae

Chrysoclista linneella (Clerk)

Waarnemingen. U: Amersfoort, 14.viii.1992, op licht, KCN; L: Valkenburg, 21.vi.1968, op lindestam, KH.

Een weinig waargenomen soort. Bekend van drie vindplaatsen in de Hollandse duinstreek, twee in het Gooi en één in Zuid-Limburg (Kuchlein, 1993). De rups leeft van de herfst tot in het voorjaar in de bast van linde (*Tilia* sp.) en verradt zijn aanwezigheid door de uitstoot van roestkleurige uitwerpselen (Emmet, 1988). Nieuw voor Utrecht.

Gelechiidae

Teleiodes wague (Nowicki) (figs 1, 3-4)

Waarnemingen. Ov: Losser, Duivelshof, 20.v.1991 en 31.v.1992, in totaal 3 exemplaren op licht, JCK.

De soort is voor het eerst in ons land gevangen in 1981 (Huisman et al., 1986) en is inmiddels van nog twee vindplaatsen in Limburg en Gelderland bekend geworden (Kuchlein, 1993). De rups leeft op boswilg (*Salix caprea* L.) en wilde gagele (*Myrica gale* L.) (Piskunov, 1990). Nieuw voor Overijssel.

De verschillen tussen *Teleiodes wague*, *T. proximella* (Hübner) en *T. saltuum* (Zeller) zijn voor een deel summier besproken in voorgaande jaarlijsten (Huisman et al., 1986; Kuchlein et al., 1988). Als hulp bij de determinatie van deze soorten volgt hieronder een beschrijving van de uiterlijke kenmerken en afbeeldingen van de mannelijke en vrouwelijke genitaliën.

Teleiodes wague (fig. 1). Kop, thorax en voorvleugels bruingrijs. Voorvleugels aan de basis van de voorrand vaak donkerder van kleur, maar zonder opvallende zwarte vlek. In het basale deel van de voorvleugel bevinden zich twee donkere, min of meer stipvormige vlekken, één boven en één onder de vouw; de bovenste ligt het dichtst bij de vleugelbasis. Vóór het midden van de voorvleugel een gebogen lijn bestaande uit vier vlekken, waarvan de onderste zich in de vouw bevindt. Verder enkele verspreid voorkomende donkere schubben in het apicale deel van de vleugel en



Fig. 7. *Teleiodes saltuum*, ♂.

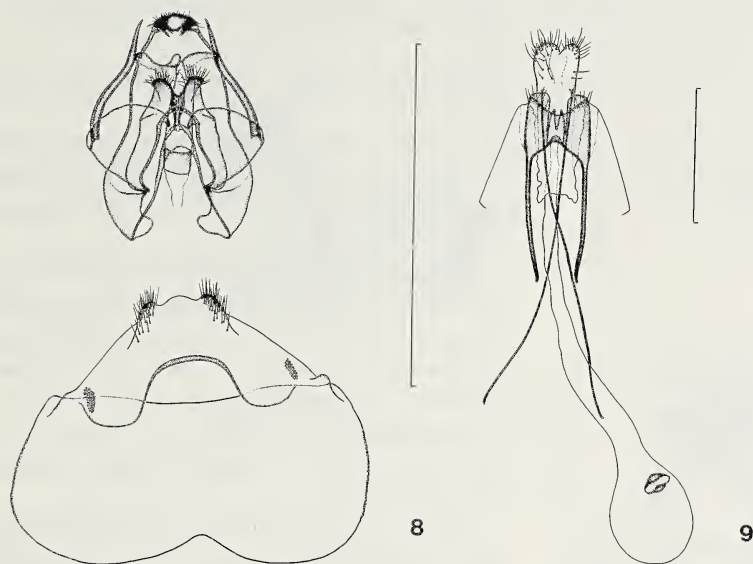
in de franjelij. Het mannelijk genitaal met het 8e tergiet en sterniet is afgebeeld in figuur 3 en het vrouwelijk genitaal in figuur 4.

Teleiodes proximella (fig. 2). Kop, thorax en voorvleugels lichtgrijs tot grijs. Voorvleugels aan de basis van de voorrand met een opvallende, onregelmatige zwarte vlek. Aan de voorrand bevindt zich, op drie-vierde van de lengte, een donkergrijze vlek. In het basale deel twee vlekken, de bovenste het dichtst bij de vleugelwortel. Daarachter drie langwerpige zwarte vlekken, de bovenste onder de voorrand op een derde, de middelste bijna in het midden van de voorvleugel en de derde in de vouw, meer naar de vleugelwortel dan de middelste vlek. Verder twee zwarte vlekken in het apicale deel van de voorvleugel, met daarachter een dunne zwarte streep. De grootte van de zwarte vlekken is vrij variabel. Het mannelijk genitaal met het 8e tergiet en sterniet is afgebeeld in figuur 5 en het vrouwelijk genitaal in figuur 6.

Teleiodes saltuum (fig. 7). Bij deze soort vertoont de vleugeltekening veel overeenkomst met die van *T. proximella*, de vlekken zijn echter meer streepvormig. Tevens is de vage vlek aan de voorrand veel minder duidelijk of ontbreekt zelfs geheel. Hierdoor maakt de voorvleugel een minder bonte indruk. Figuur 8 toont het mannelijk genitaal met het 8e tergiet en sterniet en figuur 9 het vrouwelijk genitaal.

Gelechia nigra (Haworth)

Waarnemingen. Ov: Losser, Duivelshof, 28.vi.1992 en Boerskotten, 7.vii.1992, beiden op licht, JCK.



Figs 8-9. Genitaliën *Teleiodes saltuum*. 8, ♂; 9, ♀ (schaallijn 1 mm).

Gelechia nigra komt in hoofdzaak voor in het Hollandse en Zeeuwse duingebied en langs de grote rivieren in Gelderland en Limburg. Nog niet vermeld uit het oosten en noorden van ons land (Kuchlein, 1993). De rups leeft tussen twee samengesponnen bladeren van ratelpopulier (*Populus tremula* L.) en witte abeel (*P. alba* L.) (Emmet, 1988). Nieuw voor Overijssel.

Hoewel de soort in een flink aantal uurhokken is aangetroffen (Kuchlein, 1993), is ze meestal niet gewoon en ontbreekt ze ook in grote delen van ons land. De rups leeft tussen de samengesponnen bladeren van berk, meidoorn (*Crataegus* sp.), peer (*Pyrus* sp.) en *Prunus* sp. (Bentinck & Diakonoff, 1968). Nieuw voor Overijssel.

Pexicopia malvella (Hübner)

Waarnemingen. L: Vierlingsbeek, 7.viii.1992, TR.

Na de eerste vangst voor ons land te Diemen, Noord-Holland in 1910 (Doets & Vári, 1943) alleen nog vermeld van Melissant en Oostvoorne (Kuchlein, 1993). De rups leeft van de zaden van echte heemst (*Althea officinalis* L.), maar ook op gecultiveerde heemstsoorten (Emmet, 1988) en vermoedelijk ook op groot kaasjeskruid (*Malva sylvestris* L.) en klein kaasjeskruid (*M. neglecta* Wallr.). De laatste twee soorten komen in Melissant algemeen voor. Nieuw voor Limburg.

Acleris scabrana (Denis & Schiffermuller) (figs 13, 19-20)

Waarnemingen. ZH: Hendrik Ido Ambacht, 2.iii.1961, G. Boogaard, in coll. Lucas.

De vlinder is op het uiterlijk niet of nauwelijks van *Acleris hastiana* (Linnaeus) te onderscheiden. Bovengenoemde dier stond in de



Fig. 10. *Acleris cristana*, ♂.

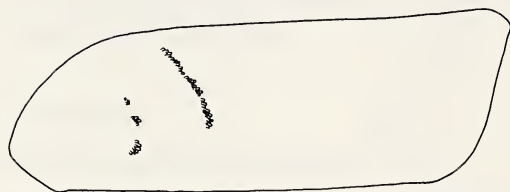
Tortricidae

Neosphaleroptera nubilana (Hübner)

Waarnemingen. Ov: Fortmond, 20.vi.1992, 2 exemplaren, WO.



11



12



13

Figs 11-13. Voorvleugels. 11, *Acleris cristana*; 12, *A. hastiana*; 13, *A. scabrana* (schaallijn 1 mm).

collectie dan ook weggezet onder deze soort. Wel is de variabiliteit waarschijnlijk minder groot dan bij *A. hastiana*. Zo zijn er door ons geen exemplaren waargenomen met een lichte lengtestreep over de voorvleugel. Bijzonderheden over het uiterlijk en de genitalia worden onder *A. cristana* vermeld.

Het moeilijke onderscheid van deze soort met *A. hastiana* kan er de oorzaak van zijn dat het aantal vindplaatsen tot nu toe beperkt is: ruim 10, vrijwel alle in het fluviale gebied. De rups leeft op wilg en populier (Bentinck & Diakonoff, 1968).

Acleris cristana (Denis & Schiffmüller)
(figs 10-11, 14, 16)

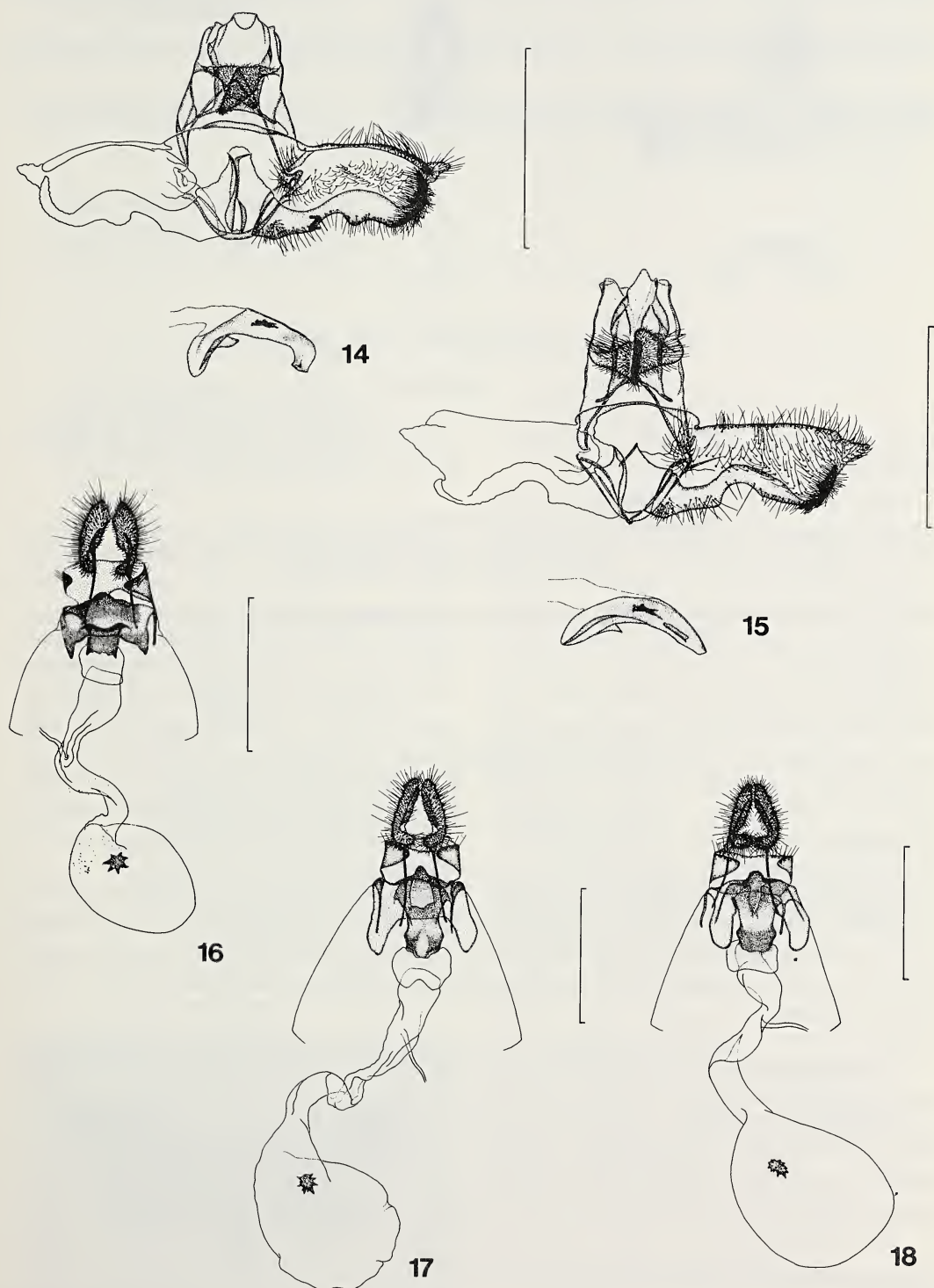
Waarnemingen. ZH: 's Gravenzande, Staelduinse bos, 5.v.1992, JL.

De eerste vondst van deze soort in ons land werd op de valreep nog vermeld in het boek van Kuchlein (1993). Hier volgt een wat uitvoeriger beschrijving.

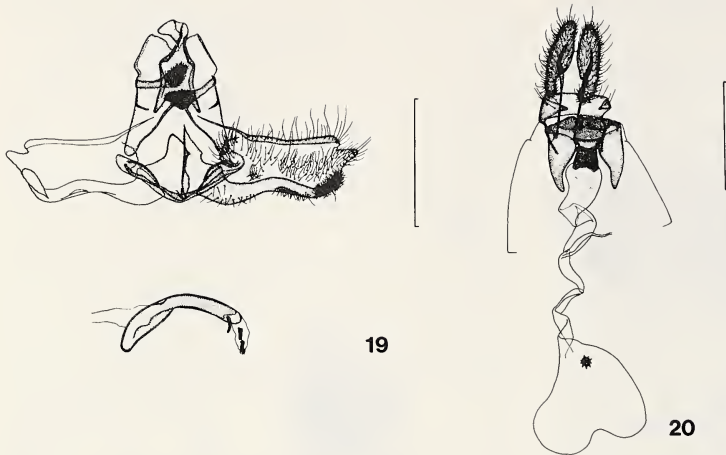
Acleris cristana is uitermate variabel en lijkt soms sterk op de algemeen voorkomende *A. hastiana*, een vlinder met zo mogelijk een nog grotere variabiliteit. Tevens kan de soort worden verward met de veel zeldzamere *A. scabrana*. *Acleris cristana*, *A. hastiana* en *A. scabrana* kunnen als volgt van elkaar worden onderscheiden.

Acleris cristana (fig. 10). De voorrand van de voorvleugel loopt enigszins hol. In het midden van de voorvleugel een ronde plek met grote opstaande schubben (fig. 11). Bij het mannelijk genitaal zijn beide socii langwerpig, puntig en bijna haaks naar onderen gebogen. Bij de valve is de costa van de cucullus gekromd en heeft de sacculus twee ondiepe uitsnijdingen. De aedeagus is in het midden bijna haaks gekromd, met een haaks gebogen uiteinde met een korte dikke doorn en enkele spitse cornuti (fig. 14). Bij het vrouwelijk genitaal zijn de zijuitsteeksels van het sterigma kort en puntig toelopend en heeft de lamella antevaginalis een brede gegolfde rand (fig. 16).

Acleris hastiana. De voorrand van de voorvleugel verloopt recht of hoogstens zeer zwak hol. Langs het wortelveld van de voorvleugel bevinden zich enkele kleine schubbenpuistjes van ongelijke grootte. De opstaande schubben zijn duidelijk kleiner dan bij de voorgaande soort. Voor het midden van de voorvleugel een schuine naar binnen lopende band met kleine opstaande schubben (fig. 12). Bij het mannelijk genitaal zijn beide socii driehoekig en niet omgebogen. Bij de valve is de costa van de cucullus recht en heeft de sacculus één diepe uitsnijding in het midden. Aedeagus gekromd met enkele spitse cornuti en een langgerekte cornutus voor het uiteinde (fig. 15). Bij het vrouwelijk genitaal zijn de zijuitsteeksels van het sterigma afgerond en heeft de la-



Figs 14-18. Genitaliën. 14, 16 *Acleris cristana* (14, ♂; 16, ♀); 15, 17-18, *A. hastiana* (15, ♂; 17-18, ♀) (schaallijn 1 mm).



Figs 19-20. Genitaliën *Acleris scabrana*. 19, ♂; 20, ♀.

mella antevaginalis een smalle V-vormige tot vierkante opening (figs 17-18).

Acleris scabrana. De voorrand van de voorvleugel verloopt recht. Langs het wortelveld van de voorvleugel een gebogen band van kleine opstaande schubben. Deze band loopt van de voorrand tot bijna aan de binnenrand. Evenals bij de vorige soort met een schuine band met kleine opstaande schubben voor het midden van de voorvleugel (fig. 13). Bij het mannelijk genitaal zijn beide socii smal, aan het einde klein driehoekig met de punt naar boven. Bij de valve is de costa van de cucullus enigszins hol, ook de sacculus heeft een hol verloop zonder uitsnijding. Aedeagus slanker dan bij de voorgaande soorten, gekromd met enkele spitse cornuti en een gebogen doorn aan het uiteinde (fig. 19). Bij het vrouwelijk genitaal zijn de laterale uitsteeksels van het sterigma langgerekt en spits toelopend en is de lamella antevaginalis smal, naar onder breder uitlopend, met gegolfde rand. Corpus bursae bestaande uit twee lobben (fig. 20).

Acleris cristana is reeds bekend van alle ons omringende landen. De rups leeft tussen samengesponnen bladeren en soms op de bloemen en vruchten van sleedoorn (*Prunus spinosa* L.), meidoorn, appel (*Malus* sp.) en meelbes (Bradley et al., 1973).

Olethreutes arbutella (Linnaeus) (figs 21, 24-25)

Waarnemingen. Ov: Zuidloo, 9.viii.1992, GF, 2 exempla-

ren op licht; Gld: Twello, 5.vii.1992, 2 exemplaren, 20 en 23.vii.1992, steeds één exemplaar op licht, JW; ZH: Boskoop, een groot aantal rupsen op een kwekerij.

De eerste melding voor ons land van deze soort kwam van de Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen. Het betrof hier een groot aantal rupsen, die in 1992 en 1993 gevonden werden op een kwekerij. De rupsen zaten tussen de samengesponnen topbladeren van rode bosbes (*Vaccinium vitis-idaea*) variëteit "corally". Deze cultivar van de rode bosbes was geïmporteerd uit Duitsland (G. Romeijn, in druk). De exemplaren van de beide andere vindplaatsen werden op licht gevangen, betrekkelijk ver van de biotoop waar ze verwacht zouden kunnen worden.

De vlinder (fig. 21) is vrij donker en weinig getekend. De grondkleur van de voorvleugel is warm roestbruin met een roodachtig purperen bijtint. Op de voorvleugel bevinden zich 6



Fig. 21. *Olethreutes arbutella*, ♂.

Fig. 22. *Cydia gemmiferana*, ♂.Fig. 23. *Cydia gemmiferana*, ♀.

tot 7 heel smalle dubbele dwarsbanden, die min of meer loodgrijs van kleur zijn en vooral opvallen bij zijdelings bekijken. Deze banden worden aan de buitenkant begrensd door fijne lichte schubben. De achtervleugels zijn donkergrijs van kleur. Volgens Bradley et al. (1979) lijkt de soort enigszins op de zwak getekende variëteit van *Olethreutes mygindiana* (Linnaeus) die hij afbeeldt op plaat 22, maar *O. arbutella* is kleiner (13-15 mm) dan *O. mygindiana*, die een spanwijdte heeft van 15-20 mm. Beide soorten komen in dezelfde biotoop voor, maar de zwak getekende vorm van *O. mygindiana* is nog niet in Nederland gevonden. De kop is bij verse exemplaren van *O. arbutella* roodbruin en bij *O. mygindiana* grijsbruin, maar waarschijnlijk raken de dieren snel afgevlagen, waardoor dit kenmerk zelden bruikbaar is.

Het mannelijk genitaal (fig. 24) is met zijn driehoekige, ver uitspringende sacculus nauwelijks met dat van enige andere Nederlandse bladroller te verwisselen (zie ook Kuznetsov, 1978: fig. 380). Helaas ontbreken in de Amerikaanse uitgave (Kuznetsov, 1989) juist de figuren 367-380.

Het vrouwelijk genitaal (fig. 25) heeft, net als de meeste andere *Olethreutes*-soorten, een karakteristieke lamella ante- en postvaginalis; de bursa heeft geen signum.

In Engeland leeft de rups op beredruif (*Arctostaphylos uva-ursi* (L.)). Voor het continent worden als voedselplant ook opgegeven rode bosbes (*Vaccinium vitis-idaea* L.) en rijzbes (*V. uliginosum* L.) (Bradley et al., 1979; Hannemann, 1961). De biotoop in Nederland

zou dus gevormd kunnen worden door goede groeiplaatsen van rode bosbes. De beide lichtvangsten hebben mogelijk betrekking op zwervers en de status van de vlinder in Nederland is dan ook nog onduidelijk. Misschien is er sprake van uitbreiding van het areaal, misschien alleen van een plotseling talrijker worden door gunstige weersomstandigheden. De soort wordt vermeld uit Engeland, Frankrijk, Duitsland en Denemarken, maar niet uit België (Bradley et al., 1979, Hannemann, 1961; Leraut, 1980; Schnack, 1985 en De Prins, 1983). In Groot-Brittannië wordt het dier vooral gevonden in de Schotse Hooglanden en in West-Ierland, op het vasteland meest in het noorden en in de berggebieden van de Oeral en de Alpen.

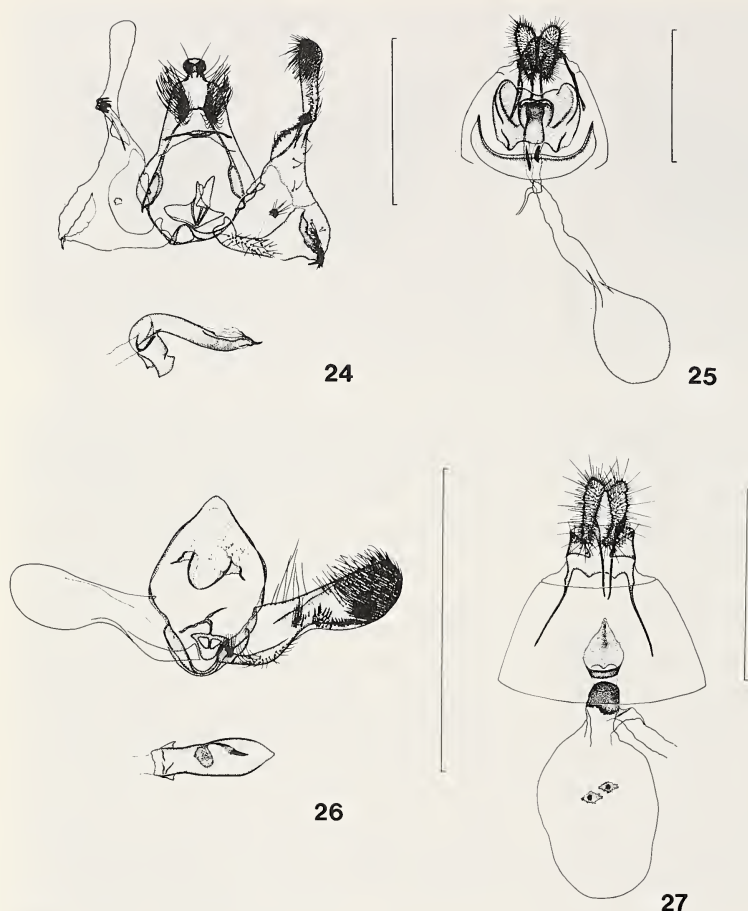
Rhyacionia duplana (Hübner)

Waarnemingen. Ov: Noetsele, 7.iv.1992, WO.

Bentinck & Diakonoff (1968) geven voor deze vroegvliegende *Rhyacionia*-soort 11 vindplaatsen op in de provincies Noord-Holland, Utrecht, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Kuchlein (1993) geeft vijf nieuwe vindplaatsen, voornamelijk op de Veluwe. De rups leeft van augustus tot maart in de knoppen en later in de scheuten van grove den (*Pinus sylvestris* L.) (Bentinck & Diakonoff, 1968). Nieuw voor Overijssel.

Pammene germmana (Hübner)

Waarneming. L: Vierlingsbeek, 31.v.1992, geklopt uit eik, TR.



Figs 24-27. Genitaliën. 24-25, *Olethreutes arbutella* (24, ♂; 25, ♀); 26-27, *Cydia gemmiferana* (26, ♂; 27, ♀) (schaallijn 1 mm).

De eerste twee exemplaren van deze soort werden in 1986 gevangen te Nuenen, Noord-Brabant door Van der Wolf (Van Nieukerken et al., 1993). De laatstgenoemde publikatie gaat ook in op het weinige, dat van de biologie van deze soort bekend is. Volgens Hering (1932) leeft de rups in de vruchten van *Prunus* sp., volgens Bradley et al. (1979) misschien ook in de scheuten van meidoorn en eik. De Nederlandse waarneming is in ieder geval niet in tegenspraak met de laatste veronderstelling.

Cydia gemmiferana (Treitschke) (figs 22-23, 26-27)

Waarnemingen. L: Kerkrade, 7 en 14.v.1992, in aantal gesleept, AS.

De soort was slechts bekend van één exemplaar, dat in 1972 door Lucas op licht werd ge-

vangen in het Savelsbos, Limburg (Van Nieukerken et al., 1993). In de collectie Lucas bleek zich nog een exemplaar te bevinden, eveneens van Kerkrade en al op 30.v.1987 door Langohr en Schreurs gevangen.

De rups leeft in de peulen van *Lathyrus* sp. (Kuznetsov, 1989). Op de vindplaats in Kerkrade groeit veel boslathyrus (*Lathyrus sylvestris* L.).

Pterophoridae

Crombrugghia distans (Zeller)

Waarnemingen. Fr: Terschelling, Midsland, 14.vii.1992, JB.

Deze soort wordt hoofdzakelijk gevonden in de zuidelijke helft van ons land en is nog het meest waargenomen in het duindistrict.

Fig. 28. *Duponchelia fovealis*, ♂.Fig. 29. *Duponchelia fovealis*, ♀.

Daarnaast is zij ook uit de provincie Drenthe bekend (Kuchlein, 1993). De rups leeft op muizeoor (*Hieracium pilosella* L.), bitterkruid (*Picris hieracioides* L.) en groen streepzaad (*Crepis capillaris* (L.) Wallr.): de eerste generatie van begin mei tot eind juni in het hart van de plant en de tweede generatie van begin juli tot half september op de bloemen (Hannemann, 1977; Kuchlein & Gielis, 1982). Nieuw voor Friesland.

Buckleria paludum (Zeller)

Waarnemingen. Ov: Losser, Duivelshof, 7.vii.1992, enige tientallen exemplaren, vliegend in vochtig heideterrein boven de voedselplanten, JCK.

De soort is bekend van een tiental vindplaatsen in de zuidelijke helft van ons land. Verder nog aangetroffen in Het Gooi, Noord-Holland, Gelderland en Friesland (Kuchlein, 1993). Ze wordt aangetroffen op vochtige heideterreinen, waar de voedselplant, ronde zonnedaauw (*Drosera rotundifolia* L.), groeit. Vermoedelijk leeft de soort ook op andere soorten van het geslacht *Drosera* (mondelinge mededeling C. Gielis). Op de bovengenoemde vindplaats groeiden zowel kleine zonnedaauw (*Drosera intermedia* Hayne), als ronde zonnedaauw. De rups leeft in juli en van september tot mei van de bladeren en verpopt aan de voedselplant of in de nabijheid ervan (Hannemann, 1977).

Pyralidae

Salebriopsis albicilla (Herrich-Schäffer)

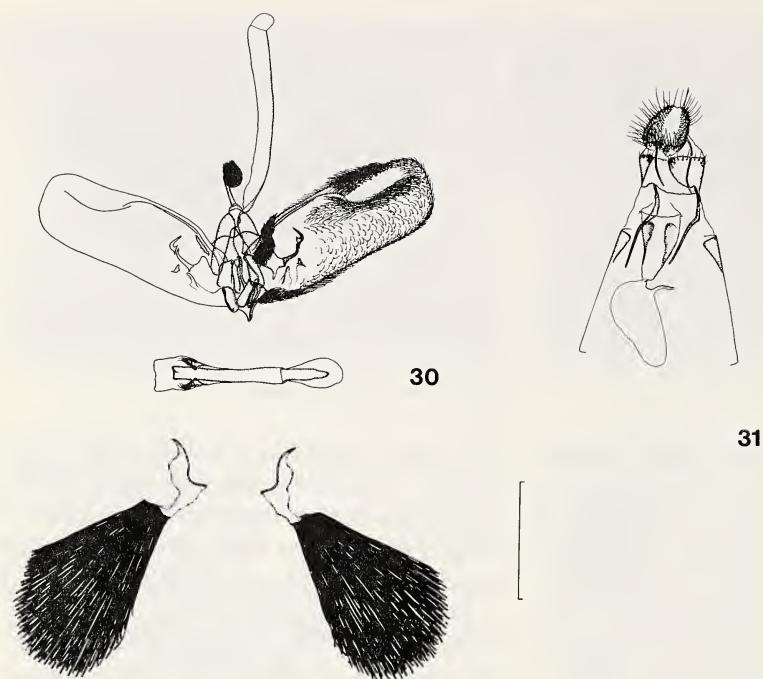
Waarnemingen. L: Venray, 25.vi.1992, 3 exemplaren, TR.

Een weinig waargenomen soort die pas sinds 1950 uit ons land bekend is (Kuchlein, 1993). Bijna alle vondsten stammen uit het oosten en zuidoosten van ons land. Deze vondst sluit hier dus geheel bij aan. De rups wordt vermeld van linde, berk, els en hazelaar en leeft in door andere rupsen verlaten bladrollen. De bladeren vertonen skeletvraat of gaten (Hannemann, 1964).

Homoeosoma nebulella (Denis & Schifferrmüller)

Waarnemingen. Z: Kortgene, 31.v.1992, op licht, JV.

Slechts tweemaal eerder in ons land waargenomen: het eerste exemplaar werd in 1884 in Amsterdam gevangen en het tweede exemplaar stamt uit 1937 en werd door Bentinck te Zandvoort verzameld (Kuchlein, 1993). De rups leeft van de nazomer tot in het voorjaar in de bloemen en zaden van diverse composieten zoals speerdistel (*Cirsium vulgare* (Savé) Tenore), jacobskruiskruid (*Senecio jacobaea* L.), boerenwormkruid en margriet (*Leucanthemum vulgare* Lamk) (Emmet, 1988). De vlinder wordt vermeld van Midden-, Oost- en Zuid-Europa en Centraal-Azië. In het noorden van Europa is de soort veel minder waargenomen. Vermeld uit Denemarken, het zuiden van Zweden en Finland en de Baltische Staten (Palm, 1986). Palm (1986) rekent deze soort tot de trekvlinders. Dit wordt in Nederland niet nagevolgd (Kuchlein, 1993; mondelinge mededeling R. de Vos).



Figs 30-31. Genitaliën *Duponchelia fovealis*. 30, ♂; 31, ♀ (schaallijn 1 mm).

Duponchelia fovealis Zeller (figs 28-31)

Waarnemingen. L: Belfeld, 10.vii.1992, op licht, leg. L. Reihs, coll. Cox.

Het eerste en enige in de open lucht in ons land gevangen exemplaar van deze soort is een afgevlagen mannetje. Tevens werden er in 1992 op diverse plaatsen in Nederland in kassen aantastingen waargenomen van de rupsen van deze vlinder. De soort, behorende tot de Pyraustinae, kan schadelijk optreden in kwekerijen aan uiteenlopende planten. Hiervan werd eerder melding gemaakt uit Finland en Italië. In 1991 trad de soort schadelijk op te Berlijn in kassen, waar kerstster (*Euphorbia pulcherima* Willd.) werd geteeld (Billen, 1994). De eieren werden in de bovenste delen van de plant afgezet, waarna de uitgekomen rupsen zich in de hoofdstengel boorden. Hierna mineerden de rupsen in benedenwaardse richting. Ter hoogte van de potkluit werd de stengel weer verlaten. Aansluitend daarop werd de stengelbasis afgeknaagd, met als gevolg dat de planten plotseling ineenzakten. In het zelfde jaar werd de vlinder ook op twee plaatsen vastgesteld te Stuttgart, namelijk in een waterplantenkwekerij en in een

zogenaamd tropisch zwemparadijs. Hier prefererden de rupsen de waterplanten *Aponogeton* sp., *Cryptocoryne* sp. en *Ophiopogon* sp. Het maakte voor de rupsen niet uit, of de bladeren waarop ze zaten zich nu en dan onder water bevonden. In 1992 werd op diverse plaatsen in ons land schade geconstateerd in kassen waar sierplanten werden geteeld (Romeijn, 1994). *Croton* sp. en roos (*Rosa* sp.) werden aangetast en tevens werden rupsen aangetroffen in een kwekerij van waterplanten op *Bacopa* sp. Mogelijk is de vlinder uit de lichtval te Belfeld afkomstig van deze nabijgelegen kwekerij.

Spuler (1910) geeft voor de verspreiding op Zuidwest-Europa, Italië, Algerië en Syrië. Marion (1973) vermeldt de soort voor Frankrijk (departementen Var en Alpes Maritimes) en voor het gehele Middellandse Zeegebied. In de collectie Cox bevinden zich verder nog exemplaren uit Spanje en van de Canarische Eilanden (Tenerife en Fuerteventura). Volgens Spuler (1910) zou de rups polyfaag zijn en zich snel ontwikkelen. De vlinders verschijnen in twee generaties van april tot mei en augustus tot september.

Literatuur

- BENTINCK, G.A. & A. DIAKONOFF, 1968. De Nederlandse Bladrollers (Tortricidae). – *Monogr. ned. ent. Ver.* 3: 1-201.
- BILLEN, W., 1994. Über das Schadauftreten von *Duponchelia fovealis* (Zeller, 1847) in Deutschland (Lepidoptera, Pyralidae). – *Nota lepid.* 16: 212.
- BRADLEY, J.D., W.G. TREMAWAN & A. SMITH, 1973. *British Tortricoid Moths. Cochylidae and Tortricidae: Tortricinae*: i-viii, 1-251, The Ray Society, London.
- BRADLEY, J.D., W.G. TREMAWAN & A. SMITH, 1979. *British Tortricoid Moths. Tortricidae: Olethreutinae*: i-viii, 1-336. The Ray Society, London.
- DOETS, C. & L. VARI, 1943. Eenige voor de Nederlandsche fauna nieuwe soorten Lepidoptera (Tevens 3e faunistische mededeling). – *Natuurh. Maandbl.* 7-8: 70-72.
- DOETS, C., 1953. Lepidopterologische mededelingen over 1950-1951. – *Ent. Ber., Amst.* 14: 196-200.
- EMMET, A.C. (ed.), 1988. [2e edition]. *A field guide to the smaller British Lepidoptera*: 1-288. The British Entomological and Natural History Society, London.
- FRIESE, G., 1969. Beiträge zur Insekten-Fauna der DDR: Lepidoptera - Argyrestidae. – *Beitr. Ent.* 19: 693-752.
- GERSHENSON, Z.S., 1990. Familie Yponomeutidae. In: *Keys to the Insects of the European Part of the USSR* (G.S. Medvedev, ed.) 4 (2): 436-522. Brill, Leiden.
- HANNEMANN, H.J., 1961. Kleinschmetterlinge oder Microlepidoptera I. Die Wickler (s. str.) (Tortricidae). – *Tierw. Dtl.* 48: 1-233.
- HANNEMANN, H.J., 1964. Kleinschmetterlinge oder Microlepidoptera II. Die Wickler (s.l.) (Cochylidae und Carposinidae). Die Zünslerartigen (Pyralidae). – *Tierw. Dtl.* 50: 1-401.
- HANNEMANN, H.J., 1977. Kleinschmetterlinge oder Microlepidoptera III. Federmotten (Pterophoridae). Gespinnstmotten (Yponomeutidae). Echte Motten (Tineidae). – *Tierw. Dtl.* 63: 1-273.
- HEATH, J. & E.C. PELHAM-CLINTON, 1976. Incurvariidae. In: *The moths and butterflies of Great Britain and Ireland* (J. Heath & A.M. Emmet, eds) 1: 277-286. Curwen Press, London.
- HERING, M., 1932. Die Schmetterlingen nach ihren Arten dargestellt. Ein Handbuch zu ihrer Bestimmung als Grundlage für faunistisch-zoogeographische Arbeiten. – *Tierw. Mitteil.* 6 (3), Ergänzungsband 1: i-vii, 1-545.
- HUEMER, P. & G. TARMANN, 1993. Die Schmetterlinge Österreichs (Lepidoptera). – *Veröff. Mus. Ferdinandeum*, Suppl. 5: 1-224.
- HUISMAN, K.J., 1976. Interessante vangsten van Lepidoptera. – *Ent. Ber., Amst.* 36: 97-98.
- HUISMAN, K.J., J.H. KUCHLEIN, E.J. VAN NIEUKERKEN, H.W. VAN DER WOLF, J.B. WOLSCRIJN & C. GIELIS, 1986. Nieuwe en interessante Microlepidoptera uit Nederland, voornamelijk in 1984 (Lepidoptera). – *Ent. Ber., Amst.* 46: 137-156.
- HUISMAN, K.J. & J.C. KOSTER, 1994. Nieuwe en interessante Microlepidoptera uit Nederland in de jaren 1988-1991 (Lepidoptera). – *Ent. Ber., Amst.* 54: 29-47.
- JOHANSSON, R., E.S. NIELSEN, E.J. VAN NIEUKERKEN & B. GUSTAFSSON, 1989. The Nepticulidae and Opostegidae (Lepidoptera) of North West Europe. – *Fauna ent. scand.* 23: 1-739.
- KUCHLEIN, J.H. & C. GIELIS, 1982. *Tabellen en verspreidingsatlas van de Nederlandse Microlepidoptera, 2. Pyralidae (tweede gedeelte), Pterophoridae*: 1-86. Landbouwwuniversiteit, Wageningen.
- KUCHLEIN, J.H., C. GIELIS, K.J. HUISMAN, E.J. VAN NIEUKERKEN, H.W. VAN DER WOLF & J.B. WOLSCRIJN, 1988. Nieuwe en interessante Microlepidoptera uit Nederland, voornamelijk in 1985 (Lepidoptera). – *Ent. Ber., Amst.* 48: 69-81.
- KUCHLEIN, J.H., 1993. *De kleine vlinders: Handboek voor de Faunistiek van de Nederlandse Microlepidoptera*: 1-715. Pudoc, Wageningen.
- KUZNETSOV, V.I., 1978. Family Tortricidae (Olethreutidae, Cochylidae). In: *Opredelitel' Nasekomykh Evropeiskoi Chasti SSSR* (G.S. Medvedev, ed.) 4 (1): 193-680 [in het Russisch]. Nauka, Leningrad.
- KUZNETSOV, V.I., 1989. Tortricidae (Olethreutidae, Cochylidae) - Tortricid Moths. In: *Keys to the Insects of the European Part of the USSR* (G.S. Medvedev, ed.) 4 (1): 279-956. Brill, Leiden.
- LEMPKE, B.J., 1976. Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera. – *Bibl. K. Ned. Natuurh. Veren.* 21: 1-100.
- LERAUT, P., 1980. Liste systématique et synonymique des Lépidoptères de France, Belgique et Corse. – *Alexanor*, Suppl. 1980: 1-334.
- MARION, H., 1973. Révision des Pyraustidae de France (suite). – *Alexanor* 8: 129-136.
- NIEUKERKEN, E.J. VAN, C. GIELIS, K.J. HUISMAN, J.C. KOSTER, J.H. KUCHLEIN, H.W. VAN DER WOLF & J.B. WOLSCRIJN, 1993. Nieuwe en interessante Microlepidoptera uit Nederland. – *Ned. faun. Meded.* 5: 47-62.
- PALM, E., 1986. Nordeuropas Pyralider - med særligt henblik på den danske fauna (Lepidoptera: Pyralidae). – *Danmarks Dyreliv* 3: 1-287.
- PARENTI, U., 1992. Elachista adscitella Stainton ed Elachista revinctella Zeller (Lepidoptera, Elachistidae). – *Boll. Mus. reg. Sci. nat. Torino* 10: 237-244.
- PISKUNOV, V.I., 1990. Family Gelechiidae. In: *Keys to the Insects of the European Part of the USSR* (G.S. Medvedev, ed.) 4 (2): 889-1024. Brill, Leiden.
- PRINS, W.O. DE, 1983. Systematische Naamlijst van de Belgische Lepidoptera. – *Entomobrochure* 4: 1-57.
- ROMEIJN, G., 1994. *Duponchella* [sic!] *fovealis*: a new pest in glasshouses. – *Versl. Meded. Plantenz.kund. Dienst* 170 (Annual Report Diagnostic Centre 1992): 50.
- ROMEIJN, G., in druk. *Olethreutes arbutella* infesting *Vaccinium*. – *Versl. Meded. Plantenz.kund. Dienst* 171 (Annual Report Diagnostic Centre 1993).
- SCHNACK, K. (red.), 1985. Katalog over de danske Sommerfugle. – *Ent. Meddr.* 52 (2-3): 1-163.
- SPULER, A., 1910 (Nachdruck, 1983). *Die Schmetterlinge Europas. Kleinschmetterlinge*: 1-523. Stuttgart.
- TRAUGOTT-OLSEN, E. & E. SCHMIDT NIELSEN, 1977. The Elachistidae (Lepidoptera) of Fennoscandia and Denmark. – *Fauna ent. scand.* 6: 1-299.